

Μαρτυρία Χριστάκη Αντωνίου (Κίτσιου)

ΟΝΟΜΑ:	Χριστάκης Αντωνίου (Κίτσιος)
ΗΜΕΡΟΜ. ΓΕΝΝΗΣΗΣ:	28 Δεκεμβρίου 1928
ΗΜΕΡΟΜ. ΕΝΤΑΞΗΣ	
ΣΤΗΝ ΕΟΚΑ:	Απρίλης 1955
ΨΕΥΔΩΝΥΜΟ:	Ορφανός
ΠΕΡΙΟΧΗ/ΕΣ ΔΡΑΣΗΣ:	Κρασσώρια Λεμεσού (Όμοδος)
ΚΑΤΑΖΗΤΟΥΜΕΝΟΣ:	Ναι

Ο Γιωρκάτζης ήταν η πνοή της Οργάνωσης και η ασπίδα του Μακαρίου

Ερώτηση: *Κύριε Χριστάκη, πότε πρωτογνώρισες τον Πολύκαρπο τον Γιωρκάτζη;*

Μόλις ο Γιωρκάτζης συνελήφθη στο Όμοδος, με την ομάδα του Σπανού, και καταδικάστηκαν σε πολυετή φυλάκιση όλοι τους, ήρθαν στις φυλακές, η ομάδα του Σπανού με τον Γιωρκάτζη, τον Μάιο του '57. Εκεί γνώρισα τον Γιωρκάτζη, αλλά δεν είχαμε καμιά επαφή, διότι ο Τομέας μου εμένα ήταν αλλού.

Ερώτηση: *Εσύ, γιατί ήσουν στη φυλακή;*

Ήμουν επί ζωής* φυλακή, διότι ήμουν καταζητούμενος. Είχα συλληφθεί από τον προηγούμενο χρόνο, με άλλους τρεις καταζητούμενους, και ήμουν επί ζωής φυλακή.

Ερώτηση: *Στη φυλακή γνώρισες τον Γιωρκάτζη...*

Στις φυλακές διεξήγαμε έναν αγώνα – ο κόσμος ακούει φυλακές και νομίζει ότι πήγαμε στη φυλακή και κάτσαμε. Είχαμε σύνδεσμο, με τον οποίο είχαμε στενή επαφή, δηλαδή αλληλογραφία, με τον Γρίβα, και παίρναμε οδηγίες από τον Γρίβα για κάθε μας ενέργεια. Είχαμε εκτελέσεις εκεί μέσα, είχαμε δραπετεύσεις, είχαν προηγηθεί και άλλες δραπετεύσεις εκεί μέσα, και είχαμε στενή επαφή, μέσω του συνδέσμου μας, με το στρατηγό Γρίβα. Θα αναφέρω και ορισμένες περιπτώσεις δραπετεύσεων. Τον Ανδρέα τον Παναγιώτου, τον λεγόμενο Κιαττίπη**, ξέρεις τον, εγώ τον έβγαλα από τις φυλακές. Το επάγγελμά μου μέσα στις φυλακές ήταν μάγειρας, ήμουν ο μάγειρας των φυλακών. Ο Ανδρέας ο Παναγιώτου ξέρεις πολύ καλά ότι συνδεόταν πολύ στενά με την ομάδα του μακαρίτη του Καραολή. Μόλις εκτελέστηκε ο Καραολής, ο Παναγιώτου δεν το υπέφερε από τον πόνο. Ήθελε με κάθε τρόπο να δραπετεύσει, να εκδικηθεί κατά κάποιον τρόπο τον απαγχονισμό του Καραολή. Οπότε σκεφτήκαμε ότι η μόνη εκ-

---

* Ισόβια.

** Το παρατσούκλι του Ανδρέα Παναγιώτου ήταν Κιαττίτης.

δοχή που υπήρχε ήταν να φύγει μέσα στην κοφίνα με τα ψωμιά, επειδή ο Ανδρέας ο Παναγιώτου ήταν πολύ λεπτός στο κορμί. Στο μαγειρείο είχαμε κάτι κοφίνες μεγάλες, τις οποίες ερχόταν το αυτοκίνητο και τις παραλάμβανε με τα αποφάγια, ψωμιά, το 'να, τ' άλλο. Τις γεμίζαμε και τις παραλάμβανε από το καρακόλι* ο υπεύθυνος, για να τα πάρει στην Αθαλάσσα, όπου είχε ζώα. Τον Ανδρέα τον έβγαλα μ' αυτό τον τρόπο, μες στην κοφίνα με τα ψωμιά. Ούτε το κατάλαβαν οι φύλακες εκεί μέσα, έκαναν έρευνες δεξιά αριστερά, στάθηκε αδύνατον να ανακαλύψουν από πού έφυγε ο Ανδρέας ο Κιαττίτης, ο οποίος μετά έδρασε ωραία, όταν έφυγε από τις φυλακές. Σου είπα ότι το '57 ήρθαν στις φυλακές οι υπόλοιποι αυτοί του Σπανού με τον Γιωρκάτζη. Το '57, συμπληρώνω, είχε μεγάλες απώλειες η Οργάνωση. Όλα τα κρησφύγετα της Πιτσιλιάς προδόθηκαν. Δεν ξέρουμε από πού προήλθε η προδοσία αυτή, όμως συνελήφθησαν αρκετοί αντάρτες. Όταν ο Γιωρκάτζης ήταν μέσα στις φυλακές, πιάσαμε μια ημέρα μιαν επιστολή, μέσω του συνδέσμου μας, από τον Γρίβα, που του έγραφε τα εξής: «Τι επήες εκεί μέσα και κοιμάσαι στις φυλακές; Έξω έχομεν ανάγκη... Επήες εσύ, έκατσεσ στη φυλακή. Να βρεις τρόπο να δραπετεύσεις, να φύεις δίχως άλλο». Και μας το επαναλάμβανε ο Διγενής στην επιστολή του. Κάτσαμε όλοι κάτω, η επιτροπή που είχαμε, να επεξεργαστούμε ένα σχέδιο πώς να δραπετεύσει ο Γιωρκάτζης.

Ερώτηση: Ποιοι ήταν η επιτροπή;

Ήταν ο Μαραθεύτης ο Μιχαλάκης, ο Αντώνης ο Παπαδόπουλος, ο Γιώργος ο Μάτσης, ο Καρυόλαιμος. Αυτοί όλοι τέλος πάντων αποτελούσαν την επιτροπή. Αφού εξαντλήσαμε όλες τις σκέψεις για δραπέτευση, αφού έγινε και προηγουμένως μια απόπειρα δραπέτευσης, να δραπετεύσουν πέντ' έξι με κομμένα σίδερα από τις φυλακές και απέτυχε, επιτακτικά ο Διγενής μάς διέταξε να σταματήσει κάθε ενέργεια για δραπέτευση, μόνο να φύγει αποκλειστικά ο Γιωρκάτζης, «έχομεν ανάγκη», έγραφε, «να φύγει ο Γιωρκάτζης από τις φυλακές». Κάτσαμε κάτω να επεξεργαστούμε το σχέδιο. Στις φυλακές τότε, για να καταλάβεις πώς λειτουργούσαν οι φυλακές, ήμασταν οι πολιτικοί κατάδικοι σε ξεχωριστό ζωντάκι και οι κοινοί κατάδικοι στο άλλο ζωντάκι. Μέσα στους κοινούς κατάδικους ήταν κάποιος Βλαδίμηρος, από την Πάχνα, ο οποίος ήταν υπεύθυνος πάνω στο αμάξι που ερχόταν καθημερινώς στο δικό μας το ζωντάκι, να πιάσει τα σκουπίδια από το μαγειρείο και να τα βγάλει έξω.

Ερώτηση: Ο Βλαδίμηρος ήταν...

Κοινός κατάδικος, όχι πολιτικός κατάδικος. Τον πλησιάσαμε τον άνθρωπο και του

* Το Φρουραρχείο.

είπαμε: «Δίχως άλλο πρέπει να μας βοηθήσεις σ' αυτή τη δουλειά». Ήταν το κλειδί ο Βλαδίμηρος, που ήταν ο αμαξάρης του κάρου. Ήταν ένα μόνιμπο κάρο, στενόμακρο, σαν το τραπέζι. Εν πάση περιπτώσει, δέχτηκε ο Βλαδίμηρος, ας είναι καλά, ο Θεός μακαρίσει τον, πέθανε, δεν μας είπε όχι. «Ό,τι μπορώ να κάνω», είπε, κι αρχίσαμε και καταστρώναμε το σχέδιο. Ήταν ένα πολύ ριψοκίνδυνο σχέδιο, αλλά ο Γιωρκάτζης ήταν πάντοτε άνθρωπος του ρίσκου. Δεν τον ενδιέφερε ο κίνδυνος. Είχαμε να αντιμετωπίσουμε το εξής: Ο Γιωρκάτζης δούλευε στα ραφτάδικα των φυλακών, που για να βγεις έξω να πάεις στην τουαλέτα, ή οπουδήποτε, έπρεπε να βγάλεις άδεια από τον Τούρκο βαρδιάνο. Εγώ δούλευα στο μαγειρείο. Όλη η δουλειά έπρεπε να περάσει από κοντά μου, με την προϋπόθεση ότι έπρεπε να απομονώσω τον Τούρκο φρουρό που ήταν υπεύθυνος για το μαγειρείο. Δηλαδή, όταν ερχόταν το αμάξι να φορτώσει τα σκουπίδια έπρεπε ο φρουρός να είναι παρών. Ήταν ένας Τούρκος, Μπεμετσαλή τον έλεγαν, καλός άνθρωπος, αλλά κέρβερους στη δουλειά του. Έπρεπε, πάση θυσία, ο Μπεμετσαλής, εκείνη την ορισμένη ώρα, να απομονωθεί, για να μπορέσουμε να κάνουμε τη δουλειά μας. Κανονίσαμε, κατόπιν συσκέψεων και κατόπιν όλων αυτών, να το κάνουμε την Πέμπτη, 1η Μαΐου, το '58. Ημερομηνίες δεν θυμούμαι ακριβώς. Συνδυάσαμε όλους τους φυλακισμένους, διότι έπρεπε ο καθένας να παίζει ένα ρόλο. Από τη νύχτα καθαρίσαμε την αυλή από τα φύλλα των δέντρων, για να γεμίσουμε πέντ' έξι κοφίνες φύλλα, που θα χρησίμευαν για κάλυψη του Γιωρκάτζη την άλλη μέρα το πρωί. Στις 9 θα ερχόταν το αμάξι. Είχαμε φρουρούς να μας ειδοποιήσουν από πού ξεκίνησε το αμάξι, να ειδοποιήσουμε τον Γιωρκάτζη να βγάλει άδεια από το ραφείο για να βγει έξω, διότι το αμάξι ερχόταν έξω από το μαγειρείο για να παραλάβει τα σκουπίδια και να φύγει. Εκείνη την ώρα –ήταν η κρισιμότερη ώρα– έπρεπε εγώ να απομονώσω τον Μπεμετσαλή, τον Τούρκο βαρδιάνο. Και σκεφτήκαμε το εξής τέχνασμα: Την ημέρα εκείνη, το μενού των φυλακών έγραφε να κάμουμε μακαρόνια του φούρνου. Κάπου είκοσι πέντε λαμαρίνες να φουρνιστούν μέσα στους δυο φούρνους, όπου κανένας άλλος δεν μπορούσε να τις φουρνίσει εκτός από εμένα και τον Μπεμετσαλή, που ήταν παλιός μάγειρας βαρδιάνος και ήξερε. Τι κάναμε; Μόλις το αμάξι πέρασε από την πρώτη πύλη και μπήκε μέσα, δόθηκε το σύνθημα να ενεργοποιήσουμε το σχέδιο. Ειδοποιήθηκε ο Γιωρκάτζης κι εγώ εκείνη την ώρα έπρεπε να απομονώσω πάση θυσία τον Μπεμετσαλή, διότι θα στεκόταν δίπλα από το αμάξι. Είχα τους φούρνους αναμμένους, έτοιμους, να φουρνίσουμε τις λαμαρίνες, όλες στη σειρά. Άρπαξα από κει μια μαντηλιά, την έβρεξα και τύλιξα την κεφαλή μου κι έπαιξα τον ψόφιο, πως ήμουν άρρωστος. Λέω του: «Ρε Μπεμετσαλή, εν να πάεις φυλακή σήμερα». «Γιατί, βρε Κίτσιο», λέει μου, «τι έχεις;» Λέω του: «Ρε, έχω ένα μαύρο κεφαλόπονο, εν στέκει η κεφαλή μου

πάνω μου, εν μπορώ να φουρνίσω σήμερα». Ήταν καλός άνθρωπος ο Μπεμετσαλής, συνεργαζόμεσταν πάντα, και λέει μου: «Βρε Κίτσιο, κάτσε, γιε μου, αφού είσαι άρρωστος, και θα φουρνίσω εγώ σήμερα». Έπρεπε μέσα σ' εκείνα τα ορισμένα λεπτά να γίνουν όλα, κάθε λεπτό ήταν πολύτιμο. Βάλαμε τον Μπεμετσαλή να φουρνίσει. Οι υπόλοιποι φυλακισμένοι που ήταν μέσα στο μαγειρείο ήξεραν όλοι το κόλπο, έπαιζε ο καθένας το ρόλο του. Ο Γιωρκάτζης ήρθε την ώρα του συνθήματος, μπήκε μέσα στο αμάξι μάνι μάνι, τον σκέπασαν με τα σκουπίδια από πάνω και η δουλειά μας έγινε και με την τελευταία λεπτομέρεια. Σημειώνω εδώ ότι προηγουμένως στο σχέδιο προβλέπαμε να φύγει μαζί με τον Γιωρκάτζη και ο Αντώνης ο Παπαδόπουλος, που το είχε κρυφό καημό να δραπετεύσει, να βγει έξω. Ήταν με τον Αυξεντίου ο Παπαδόπουλος και το είχε καημό. Υπήρχε ένα ρίσκο εκεί. Το αμάξι ήταν στενόμακρο και σκεφτήκαμε ότι δεν μπορούσε να τους χωρέσει και τους δύο και να τους καλύψουμε μ' εκείνα τα σκουπίδια, μπορούσε να αποτύχει το σχέδιο. Την τελευταία στιγμή ο Αντώνης ο Παπαδόπουλος υποχώρησε και είπε: «Ρε, αφού πρέπει να βγει ο Γιωρκάτζης έξω δίχως άλλο, εγώ θα μείνω μέσα. Δεν θα πάω, να ριψοκινδυνεύσομεν το σχέδιο». Κι έμεινε με καημό μεγάλο, έτρεχαν τα μάτια του Αντώνη εκείνη την ώρα που ο ίδιος αποφάσισε να μην τον βάλουμε κι εκείνον μέσα, διότι δεν θα τους χωρούσε το αμάξι για να καλυφθούν και μπορούσε να αποτύχει το σχέδιο. Εν πάση περιπτώσει, τα βάλαμε όλα πάνω στο αμάξι, μπήκε ο Γιωρκάτζης, τον καλύψαμε, ξεκίνησε ο αμαξάρης να περάσει τις πύλες, είχε να περάσει τρεις πύλες κλειστές μέχρι να βγει έξω. Είχαμε ένα άλλο πρόβλημα: Στην τελευταία πύλη, είχε πάντοτε έναν Άγγλο λοχία, διότι είχαν φέρει οι Άγγλοι τότε ορισμένους λοχίες, καλούς ανθρώπους, που εκτελούσαν καθήκοντα στις εισόδους, στον έλεγχο. Στην τελευταία πύλη απ' όπου έβγαινε το αμάξι καθημερινώς έξω με τα σκουπίδια, ο Άγγλος εκείνος, ο φρουρός, έπρεπε επανειλημμένως με τη σμίλα να ψάξει τα σκουπίδια, μήπως και υπήρχε κανένας μέσα. Επιλέξαμε την Πέμπτη εκείνη που σου λέω, την 1η Μαΐου, γιατί στη βάρδια εκείνη ερχόταν κάποιος Άγγλος ο οποίος ήταν μεθύστακας, αλκοολικός. Επιλέξαμε την ημέρα εκείνη, διότι ο Άγγλος εκείνος σχεδόν ποτέ δεν έλεγχε, διότι είχαμε παρακολουθήσει από καιρό όλη τη διαδικασία. Όταν ερχόταν το αμάξι εκεί, χτυπούσε πάνω στα καπούλια του αλόγου και έλεγε: «Go, fucking horse», και περνούσε το αμάξι. Και επιλέξαμε εκείνη την ημέρα σκεπτόμενοι ότι ο Εγγλέζος, αν ήταν στο μεθύσι του απάνω, δεν θ' άρχιζε με τη σμίλα να τρυπά. Υπήρχε βέβαια το ρίσκο να του ερχόταν εκείνη την ώρα να πιάσει τη σμίλα για να τρυπήσει. Εν πάση περιπτώσει, τελικά βγήκε ο Γιωρκάτζης έξω. Ήταν ειδοποιημένη φυσικά η Οργάνωση, είχε ανθρώπους έξω και τον παρέλαβαν.

Ερώτηση: Πού τον παρέλαβαν, σε ποιο τόπο;
Έξω από τις φυλακές.

Ερώτηση: Έξω από τις φυλακές, προς τα πού;

Προς τον Άγιο Παύλο. Το αμάξι πήγαινε γύρω από τον Άγιο Παύλο και γύριζε. Είχαν καθορισμένο τόπο, δεν μπορώ να σου τον καθορίσω εγώ τώρα, η ομάδα όμως που θα ερχόταν να τον παραλάβει ήταν εκεί και παρέλαβε από το αμάξι τον Γιωρκάτζη. Δεν πέρασαν δεκαπέντε λεπτά –διότι όπου κι αν πήγαινε ο Γιωρκάτζης μέσα στις φυλακές, κάθε πέντε δέκα λεπτά η παρουσία του έπρεπε να είναι αισθητή– και όλοι οι βαρδιάνοι τον έψαχναν. Αφού δεν επέστρεψε στο ραφείο ο Γιωρκάτζης, ο οποίος είπε του φρουρού ότι θα πάει στην τουαλέτα, έπαιξε συναγερμός. Αμέσως έκλεισαν οι πόρτες όλες, άρχισαν έρευνες, το κάθε τι, και αναρωτιόνταν, έσπαζαν το κεφάλι τους οι Εγγλέζοι πώς έφυγε ο Γιωρκάτζης από κει μέσα. Μεταξύ αυτών που κάλεσαν στο γραφείο για να δώσει κατάθεση, κάλεσαν και τον Μπεμετσάλη. Πήγε ο καημένος, ο οποίος κατάλαβε αμέσως τι έγινε, και έδωσε μαρτυρία ότι, πράγματι, την ώρα που ήρθε το αμάξι να παραλάβει τα σκουπίδια ήταν παρών ο ίδιος και δεν έγινε κάτι τέτοιο. Όταν επέστρεψε ο Μπεμετσάλης από τα γραφεία που πήγε κι έδωσε κατάθεση, μόλις με είδε από μακριά, κούνησε την κεφαλή του. Μου λέει: «Ρε, εκατσές μου την, ρα* πουτάνα, σήμερα». Αστειευόμαστε και λίγο. Λέω του: «Ρε Μπεμετσάλη, άσ' τα, τώρα η δουλειά...» Μου λέει: «Ρε, να χαρείς, μεν πεις τίποτε, έχω κοπελλούθκια, κινδυνεύουν...» Λέω του: «Ρε, ίντα που να πω εγώ, εγώ είμαι της φυλακής, ίντα που να πω;» Μου έφερνε και τσιγάρα, ο καημένος, καθημερινά, για να τον καλύψω, δήθεν, να μην πούμε πουθενά το μυστικό.

Ερώτηση: Δηλαδή, είχατε και Τούρκο «συνένοχο», ας πούμε.

Ε, τον μπλέξαμε τον καημένο. Ήταν καλός άνθρωπος, αλλά για το καθήκον του ήταν κέρβερος. Έκανε τη δουλειά του στο απόλυτο, αλλά του στήσαμε την παγίδα εκείνη, να φουρνίσει, δήθεν ότι ο Κίτσιος ο αρχιμάγειρας ήταν άρρωστος σοβαρά εκείνη την ημέρα.

Έχω εδώ να προσθέσω ορισμένα για τον μακαρίτη τον Γιωρκάτζη. Τον έζησα από πολλές πτυχές και μετά που βγήκαμε συνεργαστήκαμε πολύ στενά, είχαμε τόση φιλία μεταξύ μας, που ήμουν το δεξί του χέρι. Και στη Λεμεσό ύστερα, που ήμουν αστυνομικός, συνεργαστήκαμε απόλυτα, πλήρως. Ήταν άνθρωπος ρισκοκίνδυνος σε όλα τα θέματα.

* Μωρή.

Ερώτηση: Φαντάζομαι, θα έχεις ακούσει ή θα έχεις διαβάσει ορισμένα υπονοούμενα που γράφονται τα τελευταία χρόνια, ότι οι αποδράσεις του Γιωρκάτζη δεν ήταν πραγματικές, ούτε εκείνη που έγινε με τη μάχη του Νοσοκομείου ούτε αυτή με τα σκουπίδια ούτε οι άλλες, αλλά ήταν προσυμφωνημένες με τους Εγγλέζους, διότι ήταν πράκτορας ο Γιωρκάτζης... και ήθελα να μου το σχολιάσεις τούτο.

Τούτα που με ρωτάς, κύριε Γιώργο, είναι τόσο γελοιότητες, γελοιότητες. Ο Γιωρκάτζης ήταν ο υπ' αριθμόν ένα αγωνιστής, ήταν η πνοή της Οργάνωσης. Και η ασπίδα του Μακαρίου, ας το πούμε, διότι ο Μακάριος, αν δεν είχε τον Γιωρκάτζη να τον έχει ως ασπίδα, ούτε θα στεκόταν ως τότε. Μετά, τέλος πάντων, μεσολάβησε η χούντα, που τα έκαμε αυτά όλα, αλλά για τον Γιωρκάτζη κανένας να μην αμφισβητήσει τον πατριωτισμό του και το ριψοκίνδυνο του χαρακτήρα του. Οι δουλειές του ήταν πάντοτε ριψοκίνδυνες. Εξάλλου για τους φίλους του ο Γιωρκάτζης έδινε τη ζωή του. Είχε αυτό το φιλότιμο. Τα άλλα που γράφουν τώρα οι διάφοροι πολιτικάντηδες, και το 'να και τ' άλλο, είναι όλα αηδίες, που δεν αξίζει τον κόπο να τις σχολιάζουμε.

Οι αγωνιστές της ΕΟΚΑ αμέσως μετά τη λήξη του αγώνα. Τον Γιωρκάτζη τον αγκαλιάζει στη φωτογραφία ο «Αυξέντιου» τον 1974, ο θρυλικός ταγματάρχης Τάσος Μάρκου, του οποίου εδώ και τριάντα πέντε χρόνια αγνοείται η τύχη. Θεωρητικά κατατάσσεται στους αγνοούμενους. Στην πραγματικότητα όμως ο Τάσος Μάρκου ουδέποτε θα παραδιδόταν ζωντανός ή θα αφήνετο να συλληφθεί ζωντανός από τους Τούρκους.